

Pregledni naučni rad

Primljeno 28. 6. 2019, prihvaćeno za objavljivanje 4. 9. 2019.

Prof. dr. sc. Šukrija Ramić

Islamski pedagoški fakultet Univerziteta u Zenici
sukriramic@hotmail.com

IZGOVORENA (DOSLOVNA) SMISAO ZAKONODAVNOG TEKSTA (*EL-MENṬŪQ*) U ŠAFIJSKOJ PRAVNOJ ŠKOLI

Sažetak

*Ovaj rad proučava teorijska tumačenja učenjaka Šafijske pravne škole izgovorenog smisla zakonodavnog teksta (*el-menṭūq*) i posljedicama takvog tumačenja na propise do kojih su šafije došle svojim idžtihadom. Na početku rada prvo se pojašnjava disciplina jezikoslovlja u *uṣūlu-l-fiqhu* i njen značaj za idžtihad, zatim razlika između hanefija i šafija u pogledu podjele tekstualnih nagovještaja (*ed-delalāt*) zakonodavnih tekstova, potom jezičko i terminološko određenje koncepta *el-menṭūq* kod šafija. Također, prezentirana je podjela *el-menṭūqa* kod šafija. Kroz primjere pojašnjen je njegov značaj u Šafijskoj pravnoj školi i kako su šafije koristile *el-menṭūq* u argumentaciji pravnih propisa. Nadalje, pojašnjena je podjela *el-menṭūqa* i ograničavanje njegova značenja sa *mefhūm el-muvāfeqa* i *mefhūm el-muhālefe*. Na kraju je pojašnjena vrijednost indikacije *el-menṭūqa* i pravne snage te indikacije u Šerijatu.*

Ključne riječi: zakonodavni tekst, Kur'ān, sunnet, *el-menṭūq*, izgovorena smisao zakonodavnog teksta, metodologija islamskog prava

1. Uvod

Jezikoslovlje je posebna disciplina koja se izučava u okviru metodologije islamskog prava (*uṣūlu-l-fiqh*). U toj disciplini proučavaju se metode i načini putem kojih riječi zakonodavnog teksta (*naṣṣ*) nagovještaju svoja značenja; na jasan ili višeznačan način. Disciplina o jezikoslovlju otvara puteve naučno utemeljenom razumijevanju zakonodavnih tekstova i omogućava *mudžtehidu* da izvodi pravne propise koristeći pravila prihvaćena u

naučnim krugovima metodologa islamskog prava. Sve to *idžtihadu*, pojedinačnom ili kolektivnom, daje dodatni kredibilitet, a *mudžtehida* štiti od subjektivnosti i proizvoljnosti.

U odnosu na hanefije, šafije imaju drugačiji pristup metodama tekstualne indikacije¹. Uprkos činjenici da se ova razlika više čini tehničkom nego suštinskom, bit će od koristi da se šafijski pristup detaljnije analizira i prodiskutira.

Za razliku od hanefija, koji su klasificirali tekstualnu indikaciju u četiri vrste, šafije su je podijelili u dvije: iskazano značenje (*delāletu-l-menṭūq*) i implicirano značenje (*delāletu-l-mefhūm*). Obje ove indikacije potječu iz samog teksta i njegovih riječi.

Iskazano značenje (*delāletu-l-menṭūq*) proizilazi iz očiglednog značenja teksta i podijeljeno je na dvije vrste: (*ṣarīḥ*) i (*gajruṣ-ṣarīḥ*). *Ṣarīḥ* uključuje eksplicitno značenje (*ibāretun-naṣṣ*)², kojeg pominju hanefije. *Gajruṣ-ṣarīḥ* je podijeljen u tri vrste: traženo značenje (*dalāletu-l-iqtidā*)³, značenje gesta (*delāletu-l-imā'*) i aluzivno značenje (*delāletu-l-išāre*). Iz ove podjele može se razumjeti da *gajruṣ-ṣarīḥ* obuhvata dvije vrste indikacija koje navode hanefije: aluzivno značenje (*išāretun-naṣṣ*) i pretpostavljeno neophodno značenje (*iqtidā'un-naṣṣ*).

Implikativno značenje (*delāletu-l-mefhūm*) proizilazi iz logičke i pravne konstrukcije teksta i podijeljeno je na dvije vrste: harmonično značenje (*mefhūmu-l-muvāfeqa*) i suprotno značenje (*mefhūmu-l-muḥālefe*). Prva vrsta korespondira impliciranom značenju (*delāletun-naṣṣ*) kod hanefija.⁴

O jezikoslovlju u metodologiji islamskog prava općenito na našem jeziku pisao je prije osamdeset godina rahmetli Mehmed

¹ Āmidī, 1985: 3/63; Ījī, 1983: 2/171; Ibnu Emīri-l-Ḥādždž, 1983: 1/111; Ševkānī, bez godine izdanja: str. 156.

² Izričito, eksplicitno i jasno značenje teksta.

³ Indikacija *dalāletu-l-iqtidā* nije izraz samog značenja teksta, već je rezultat potrebe koja zahtijeva pretpostavljanje određenog značenja, da bi tekst bio istinit i validan po Šerijatu i zdravoj logici.

⁴ Ebū Zehre je izjavio da se sve četiri vrste *delāleta*, kako su ih hanefije podijelile, mogu svrstati pod *delāletu-l-manṭūq*. (Ebū Zehre, bez godine izdanja: str. 116). Međutim, bit će preciznije ako se kaže da su neki od njih izvedeni iz *mefhūma*, kao što je implicirano značenje (*delāletun-naṣṣ*), a i sam *mefhūm* je izveden iz *menṭūqa*.

Handžić, u tekstu pod naslovom *O razumijevanju i tumačenju (interpretaciji) vjerskih izvora*. (Handžić, *Izabrana djela*, 1999:5/570–602).

Pri izradi ovoga rada koristit će se deskriptivni metod u kombinaciji s metodom analize i komparativnom metodom.

2. Jezičko i terminološko određenje koncepta izgovorenog značenja zakonodavnog teksta (*el-menṭūq*) u Šafijskoj pravnoj školi

2.1. Jezička definicija *el-menṭūq*

El-menṭūq u arapskom jeziku znači: sadržaj teksta, tekst, (doslovno) značenje, smisao, iskaz, formulacija.⁵

2.2. Terminološka definicija *el-menṭūq*⁶

Učenjaci Šafijske pravne škole ponudili su za *el-menṭūq* nekoliko definicija, koje su veoma slične jedna drugoj.

Āmidī je za *el-menṭūq* ponudio sljedeću definiciju: "To je ono što se nesumnjivo shvata iz indikacije izgovorene riječi." (*Huve mā fuhime min dalāleti-l-lafzi qaṭ`an fi meḥallin-nuṭqi.*)

Ījī je *el-menṭūq* definirao na sljedeći način: "To je ono što se nesumnjivo shvata iz izgovorene riječi." (*Huve mā fuhime minel-lafzi qaṭ`an fi meḥallin-nuṭqi.*)

Ibnus-Subkī je kazao: "To je ono što indicira izgovorena riječ." (*Mā delle `alejhil-lafzu fi meḥallin-nuṭqi.*) Subkijevu definiciju preuzeo je i Ševkānī.

Iz navedenih definicija može se zaključiti da je *el-menṭūq* izričita, očigledna i nesumnjiva indikacija izgovorenog teksta.

3. Podjela izgovorenog značenja zakonodavnog teksta (*el-menṭūq*)

Ukoliko *el-menṭūq* ne prihvata *te`vīl*, može se smatrati kao *naṣṣ*, a ako ga prihvata, smatrat će se kao *zāhir*.

---

⁵ Muftić, str. 1504.

⁶ Āmidī, 1985: 3/63; Īdžī, 1983: 2/171; Ibnu Emīri-l-Ḥādždž, 1983: 1/111; Ševkānī, bez godine izdanja: str. 156.

Nasṣ je podijeljen na dvije vrste: eksplicitan (*ṣarīḥ*) i neeksplicitan (*gajruṣ-ṣarīḥ*). Prvi bi bio kada zakonodavni tekst ukazuje na šerijatski propis potpunom korespondencijom (*muṭābeqa*) ili djelimičnom inkluzijom (*teḍammun*), a drugi bi bio kada zakonodavni tekst ukazuje na šerijatski propis neophodnom idejom vezanom za značenje u mislima (*iltizām*). U slučaju *gajruṣ-ṣarīḥa* tekst nije kazan da bi se njime izrekao poseban šerijatski propis, ali je taj propis neophodan za značenje za koje je tekst kazan, jer, u suprotnom, tekst ne bi imao smisao.

Gajruṣ-ṣarīḥ je, dalje, podijeljen na tri vrste: traženo značenje (*delāletu-l-iqtidā*), značenje gesta (*delāletu-l-imā'*) i aluzivno značenje (*delāletu-l-išāre*).

Način na koji su učenjaci došli do ovih zaključaka postignut je podjelom neophodne indikacije u dvije kategorije:⁷

a) Kada je neophodna indikacija zakonodavnog teksta na neku normu, koja predstavlja govornikovu namjeru, indicirana samim riječima teksta;

b) Kada je neophodna indikacija teksta na neki šerijatski propis, koji ne predstavlja namjeru Zakonodavca, indicirana samim riječima teksta.

Prvi primjer može se, dalje, podijeliti na dvije vrste:

1) Kada logička ispravnost teksta i njegova validnost racionalno i pravno (*'aql^{en} ve šer^{kan}*) zavisi od pretpostavke takvog značenja, to će biti *delāletu-l-iqtidā'*,

2) Kada logička ispravnost teksta i njegova validnost ne zavise od pretpostavljanja takvog značenja, to će biti *delāletu-l-imā'*.

Što se tiče drugog primjera, kada neophodna indikacija teksta na neki šerijatski propis nije namjeravana od strane Zakonodavca, to će biti *delāletu-l-išāre*.⁸

Iz prethodno prezentiranog, može se zaključiti da *menṭūq* predstavlja tekstualnu indikaciju šerijatskog propisa koji je spomenut u tekstu i izgovoren potpunom korespondencijom

⁷ Īdžī, 1983: 2/171; Enṣārī, bez godine izdanja: 36; Ibnu Emīri-l-Ḥādždž, 1983: 1/111; Ševkānī, bez godine izdanja: str. 156.

⁸ Dakle, *delāletu-l-iqtidā'* i *delāletu-l-imā'* su neophodna značenja koja je govornik imao namjeru kazati, dok je *delāletu-l-išāre* neophodno značenje koje govornik nije imao namjeru kazati.

(*muṭābeqa*), ili djelimičnim uključivanjem (*teḍammun*), ili nužnom idejom vezanom za značenje u mislima (*iltizām*).

4. Primjeri izgovorenog značenja zakonodavnog teksta (*el-mentūq*)

4.1 Primjeri za *el-mentūq eṣ-ṣarīḥ*

a) Kur'an kaže: "Zabranjuje vam se strv, i krv, i svinjsko meso, i ono što je zaklano u nečije drugo, a ne u Allahovo, ime, i što je udavljeno i ubijeno; i što je strmoglavljeno, i rogom ubodeno, ili od zvijeri načeto..." (Kur'an, V:3.)

Ovaj ajet eksplicitno navodi da je muslimanima zabranjena strv, krv itd. Na osnovu eksplicitnog navođenja, to značenje je klasificirano kao *el-mentūq eṣ-ṣarīḥ*.

b) Kur'an kaže: "A Allāh je dozvolio trgovinu, a zabranio kamatu." (Kur'an, II:275.)

Ovaj ajet lingvistički jasno navodi da je trgovanje dozvoljeno, dok je kamatarenje zabranjeno. Zbog činjenice da je šerijatski propis koji se odnosi na trgovinu i kamatarenje jasno izgovoren, taj propis je *el-mentūq eṣ-ṣarīḥ*.

c) Kur'an kaže: "Zabranjuju vam se: (.....) i pastorka vaše koje se nalaze pod vašim okriljem od žena vaših s kojima ste imali bračne odnose..." (Kur'an, IV:23.)

U ovom ajetu jasno je kazano da čovjeku nije dozvoljeno da se oženi svojom pastorkom, čiju je majku oženio i s njom u intimi bio. Shodno toj činjenici, ova indikacija je *el-mentūq eṣ-ṣarīḥ*.

4.2 Primjeri za *el-mentūq gajruṣ-ṣarīḥ*

Prethodno je spomenuto da je *el-mentūq gajruṣ-ṣarīḥ* podijeljen na tri vrste:

a) *Delāletu-l-iqtidā'*: tj., kada logička ispravnost teksta i njegova validnost racionalno i pravno (*ʿaql^{en}* i *ṣer^{an}*) zavise od adekvatnog razumijevanja namjeravanog značenja teksta.

Kur'an kaže: "O vjernici! Propisuje vam se post, kao što je propisan onima prije vas, da biste se grijeha klonili, i to neznan broj dana; *a onome od vas koji bude bolestan ili na putu* – isti broj drugih dana..." (Kur'an, II:183-184.)

Ovaj ajet očigledno znači da ako je neko bolestan ili je na putu, mora postiti u drugim danima, čak i ako nije prekinuo post,

nego je nastavio postiti na svom putovanju. To vidljivo značenje je tako shvaćeno pošto je Kur'an jasno rekao: "isti broj drugih dana". Većina islamskih učenjaka, međutim, pretpostavili su prikrivenu riječ "i nije postio". Dakle, značenje ajeta je: "... a onome od vas koji bude bolestan ili na putu [a nije postio] – isti broj drugih dana..."⁹

b) *Delāletul-imā* ': tj., kada logička ispravnost teksta i njegova validnost racionalno i pravno (*'aql^{en}* ve *šer^{kan}*) ne zavise od pretpostavke značenja koje govornik ima namjeru iskazati.

Kur'an kaže: "Kradljivcu i kradljivici odsijecite ruke njihove, neka im to bude kazna za ono što su učinili i opomena od Allaha! A Allah je silan i mudar" (Kur'an, V:38).

Šerijatski propis objavljen u ovom ajetu sadrži ciljano objašnjenje svrhe od strane Zakonodavca. Iz njega se jasno vidi da je krađa bila razlog propisivanja tog propisa. To je stvarno značenje rečenice, uprkos činjenici da je propis spomenut nakon veznika *fe* (*Es-sāriqu ves-sāriqatu fa-qte`ū ejdijehuma...*), koji u arapskom jeziku ukazuje na nastavak (*ta`qīb*) i ne ukazuje na obrazloženje (*ta`līl*).¹⁰ Imajući u vidu da rečenica ne ukazuje na obrazloženje, veza između propisa (odsjecanje ruke) i krađe bi bila nelogična, jer između njih tada ne bi bilo dosljednosti i harmonije.

⁹ Post za vrijeme bolesti ili putovanja je pitanje u vezi s kojim su se islamski učenjaci razišli. (ʿAsqalānī, 1301 H: 4/156-159; Ševkānī, bez godine izdanja: 4/235-238; Ṭaḥāwī, 1302 H:1/333; Ibn Ḥazm, bez godine izdanja: 6/243.)

¹⁰ Shodno tome, svi propisi u Kur'anu ili sunnetu koji su inducirani nakon veznika *fe*, koji ponekad može biti čak i pretpostavljen (*muqadder*), smatraju se modifikatorima za pridjeve koji ih tumače i opravdavaju. Ista situacija je kada je neko došao do Poslanika, s.a.v.s., postavio mu pitanje i dobio odgovor u vidu šerijatskog propisa. Taj šerijatski propis se smatra ekspozicijom za to postavljeno pitanje, kao što je slučaj kada je čovjek rekao Poslaniku, s.a.v.s., da je imao intimni odnos sa svojom suprugom tokom dana mjeseca Ramazana. Poslanik, s.a.v.s., naredio mu je da isplati određeni iznos u vidu iskupa. Međutim, ovaj zaključak je spekulativan (*ẓannī*) jer veznik *fe* u arapskom izvorno označava nastavak (*ta`qīb*) i ne ukazuje na opravdanje (*ta`līl*). Shodno tome, propisi izvedeni iz tih dokaza su spekulativne prirode i mogli bi se osporiti drugim odgovarajućim dokazima, s obzirom na to da će tekstovi Kur'ana, u slučaju očigledne kontradiktornosti, imati prednost nad sunnetom.

c) *Delāletu-l-išāre*: tj., kada logična ispravnost teksta i njegova validnost racionalno i pravno (*ʿaql^{en} i šer^{ʿan}*) ne zavise od pretpostavke značenja kojeg govornik nije namjeravao kazati¹¹.

Kur'an kaže: "Čovjeka smo zadužili da roditeljima svojim čini dobro; majka njegova s mukom ga nosi i u mukama ga rađa, nosi ga i doji trideset mjeseci." (Kur'an, XLVI: 15.) Ovaj ajet ukazuje aluzivnim značenjem (*išāretun-naṣṣ*) da nošenje djeteta traje najmanje šest meseci, jer se u drugom ajetu navodi da je period dojenja dvije godine: "... Majka ga nosi, a njeno zdravlje trpi, i odbija ga u toku dvije godine. Budi zahvalan Meni i roditeljima svojim, Meni će se svi vratiti." (Kur'an, XXXI: 14.) Dakle, ako je ukupan period nošenja u trudnoći i dojenja djeteta trideset mjeseci, a samo dojenje dvije godine, može se zaključiti da je period trudnoće minimalno šest mjeseci. Na to značenje ukazuje ajet, uprkos činjenici da njegova logična ispravnost i valjanost, kako racionalno tako i pravno (*ʿaql^{en} i šer^{ʿan}*), ne zavise od pretpostavke tog značenja, koje, kako je pretpostavljeno, nije bilo ciljano od strane Zakonodavca.

5. Ograničavanje značenja izgovorenog zakonodavnog teksta (*el-mentūq*)

Značenje *el-mentūqa*, prema većini učenjaka,¹² može biti ograničeno s obje vrste *el-mefhūma*: harmonično značenje (*mefhūmu-l-muvāfeqa*) i suprotno značenje (*mefhūmu-l-muhālefe*). Āmidī navodi u *Iḥkāmu* da ne zna da li se neki učenjak ne slaže s tim stavom.¹³ Ipak, Rāzī se ne slaže s tim mišljenjem i kaže da takvo ograničavanje nije dozvoljeno, jer bi se u tom slučaju dala prednost slabijem značenju (tj. *el-mefhūmu*) u odnosu na *el-`āmm* (tj. *el-mentūq*), koji je jači.¹⁴

5.1 Primjeri za ograničenje *el-mentūqa* sa *mefhūmu-l-muvāfeqa*

Učenjaci Šafijskog mezheba sugerirali su primjer za prethodno navedeno ograničenje, bez navođenja zakonodavnog teksta. Oni tvrde da je adekvatan primjer za to slučaj vlasnika kuće

¹¹ To je ono što pretpostavljamo i, shodno tome, možda je netačno.

¹² Āmidī, 1985: 2/529; Aṣfahānī, 1410 H: 2/418-420.

¹³ Āmidī, 1985: 2/529.

¹⁴ Rāzī, 1979: 1/3:159-160.

koji naredi čuvaru da ne dozvoli bilo kome da ulazi u njegovu kuću i nakon toga mu kaže: "Ako Safvet dođe, budi učtiv prema njemu." To znači, u smislu *mefhūmu-l-muvāfeqa*, da čuvaru nije dozvoljeno da se grubo odnosi prema Safvetu i da je on izuzet iz općeg naređenja koje je izgovoreno (*el-mentūq*).

5.2 Primjeri za ograničenje *el-mentūqa* sa *mefhūmu-l-muhālefe*

a) Prenosi se da je Poslanik, s.a.v.s., naredio davanje zekata na domaće životinje.¹⁵ U nekim hadisima, međutim, on je izjavio da se zekat treba plaćati samo na onu stoku koja je na ispaši. U jednom od tih hadisa stoji: "... za ovce i koze, koje su na ispaši, propisan je zekat ..."¹⁶ Iz ovog hadisa možemo shvatiti suprotno značenje (*mefhūmu-l-muhālefe*), što znači da zekat nije obavezan na domaće životinje koje se hrane na jaslama, jer ovaj hadis ograničava hadise koji imaju opće značenje i, shodno tome, isključuje iz obaveze zekata životinje koje se hrane na jaslama i nisu na ispaši.¹⁷

b) Prenosi se da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: "Uistinu, voda se ne može onečistiti, osim onim što će promijeniti njen miris, okus ili boju."¹⁸ Opće značenje ovog hadisa ograničava *mefhūm* hadis: "Kada količina vode dostigne *qulletejn*, ne može se onečistiti."¹⁹ Voda koja je spomenuta u prvom hadisu općeg je značenja i obuhvata vodu koja dostiže količinu u iznosu *qulletejn* i onu koja je manje količine. Prvi hadis putem *el-mentūq* indikacije govori da ta voda, bez obzira koliko je ima, nije postala nečista ako nešto nečisto padne u nju, dok drugi ukazuje da će biti nečista ako je količina vode manja od *qulletejn*.

¹⁵ Naprimjer, on je naredio Muazu ibn Džebel, kada ga je poslao u Jemen, da uzme godinu dana staro tele na svakih trideset krava, a da nije spomenuo da li stoka treba biti na ispaši ili ne. (Tirmidhī, bez godine izdanja: 3/20 (br. 623); Nesā'ī, bez godine izdanja: 5/26 (br. 2453).

¹⁶ Buḥārī, bez godine izdanja: 2/124 (24:38).

¹⁷ Opća naredba smatra se da je *`amm* (opće značenje), dok se tradicije u kojima se isključuju životinje koje se izdvajaju smatraju specifičnim, posebnim (*ḥāṣṣ*). Prema pravilu u *uṣūlu-l-fiqhu*, posebno značenje ima prednost nad općim značenjem.

¹⁸ Ibn Mādždže, bez godine izdanja: 1/174 (br. 521).

¹⁹ Aḥmad b. Ḥanbel, 1958: 6/276 (br. 4605); Ibn Mādždže, bez godine izdanja: 1/172 (br. 517).

6. Indikacija izgovorenog značenja zakonodavnog teksta (*el-menṭūq*)

Iz prethodnih analiza može se zaključiti²⁰ da *el-menṭūq eṣ-ṣarīḥ* daje neprikosnoveno definitivno (*qaṭ`ī*) značenje, jer je to jasna indikacija izražena očiglednim značenjem teksta. S druge strane, *el-menṭūq gajruṣ-ṣarīḥ* može pružiti kako definitivno (*qaṭ`ī*) tako i spekulativno (*zannī*) značenje, zavisno kojoj od sljedećih vrsta pripada:

a) *Delāletu-l-iqtidā'* daje definitivno značenje, kada se može pretpostaviti samo jedno značenje i kada ne postoji pouzdan dokaz koji ukazuje na drugačije značenje. Ako je moguće pretpostaviti više od jednog značenja, to će se smatrati spekulativnim (*zannī*) značenjem.

b) *Delāletu-l-imā'* daje spekulativno (*zannī*) značenje jer se ne može biti sigurno da spomenuti atributi predstavljaju stvarni razlog za šerijatski propis koji mu prethodi.

c) *Delāletu-l-išāre* će pružati spekulativno (*zannī*) značenje kada značenje može biti stvarno i metaforično. Ako pretpostavlja samo realnost, tada će pružati definitivno (*qaṭ`ī*) značenje.

7. Prava snaga izgovorenog značenja zakonodavnog teksta (*el-menṭūq*)

Prihvatanje značenja koja pruža *el-menṭūq*, po tumačenju muslimanskih pravnika, kao i primjena njegovog značenja, za muslimane je obavezujuće pravne snage (*vādžib*), bez obzira da li se radi o *el-menṭūq eṣ-ṣarīḥ*, koji daje definitivno značenje, ili o *el-menṭūq gajruṣ-ṣarīḥ*, koji može pružiti kako definitivno tako i spekulativno značenje, jer spekulativna značenja (*zunūn*) također su važeća i trebaju biti implementirana²¹ dok drugi pouzdani dokazi ne budu kazivali drugačije.

---

²⁰ Neki islamski učenjaci, međutim, imaju različit stav u vezi s nekim aspektima ovog pitanja. Da se ne bi išlo previše u diskusiju, neće biti osvrtnja na njihovo mišljenje.

²¹ O ovom pitanju nema razilaženja među islamskim učenjacima.

8. Zaključak

Na osnovu prethodnih opservacija i analiza, možemo zaključiti da su učenjaci Šafijskog mezheba koristili *el-mentūq* u argumentaciji šerijatskopavnih propisa i da ta vrsta argumentacije ima kod njih poseban značaj. Iako postoji razlika u klasifikaciji tekstualnih indikacija između Hanefijske i Šafijske pravne škole, u suštini među njima nema neke velike razlike. Na kraju, svi se slažu da je primjena indikacije *el-mentūqa* obavezujuća za muslimane, dok se ne pojavi neki drugi pouzdan argument koji sugerira drugačije.

Literatura

- Āmidī, S. `A. (1405/1985). *El-Iḥkām fī uṣūli-l-aḥkām*, 2 toma, Dāru-l-kutub el-`ilmijje, prvo izdanje, Bejrut.
- Aṣfahānī, Š. M. (1410 H). *Šerḥu-l-Minhādž*, Mektebetur-rušd, Rijad, Saudijska Arabija.
- `Asqalānī, A. `A. (1301 H). *Fetḥu-l-Bārī*, El-Maṭba`a el-emīrijje, Kairo.
- Buḥārī, `A. I. (bez godine izdanja). *El-Džāmi` eṣ-ṣaḥīḥ*, El-Mektebe el-islāmijje, Istanbul, Turska.
- Ba`labekī. R. (1992). *El-Mevrid*, Dāru-l-`ilm li-l-melājīn, Bejrut, Libanon.
- Enšārī, Š. A. J. (bez godine izdanja). *Gājetul-l-vuṣūl šerḥu Lubbi-l-uṣūl*, Surabaja, Indonezija.
- Ibnu Emīri-l-Ḥādž, M. (1983). *El-Taqrīr vet-taḥbīr*, Dāru-l-kutub el-`ilmijje, drugo izdanje, El-Maṭbe`a el-`Uṭmānijje, Egipat.
- Fejrūzabādī, M. (1373. H.). *El-Qāmūš el-muḥīṭ*, Muṣṭafa Maḥmūd, Kairo.
- Ibn Ḥanbel, A. (1377/1958). *El-Musned*, Pripremio Aḥmed Muḥammed Šākīr, Dāru-l-me`ārif, Kairo.
- Handžić, M. (1999). *Izabrana djela Mehmeda Handžića* (Studije iz šeriatskog prava, Knjiga 5), Ogledalo, Sarajevo.
- Ibn Ḥazm, `A. A. (bez godine izdanja). *El-Muḥallā*, Dāru-l-āfāq el-Džedīde, Bejrut.
- Ījī, `A. A. M. (1403/1983). *Muḥteṣaru-l-Muntehā*, dva toma, Mektebetu-l-kullijāt el-Ezherijje, Kairo.

- Ibn Mādždže, M. (bez godine izdanja). *Sunen ibn Mādždže*, El-Mektebe el-islāmijje, Istanbul.
- Medžme‘u-l-luga el-‘arebijje, M. L. A. (1380. H./1960). *El-Mu‘džem el-vesīf*, Dāru ihjāi-t-turāti el-‘arebī, Kairo.
- Muftić, T. (2004). *Mu‘džem arebī busnevī*, Kalem, Sarajevo.
- Muslim, Ḥ. K. (bez godine izdanja). *Šaḥīḥ Muslim*, Dāru ihjā‘i-l-kutub el-‘arebijje, Kairo.
- Rāzī, F. M. (1399/1979). *El-Maḥṣūl*, šest tomova, Naučna valorizacija: Dr. Ṭāhā Džābir Fejjād ‘Alwānī, prvo izdanje, Islamski univerzitet Muhamed b. Sa‘ūd, Rijad, Saudijska Arabija.
- Šāfija, M. I. (1987). *Er-Risāle fī uṣūli-l-fiqh*, prijevod Madžid Haddūrī, 2 izdanje, The Islamic Texts Society, Cambridge, Velika Britanija.
- Ševkānī, M. ‘A. (bez godine izdanja). *Iršādu-l-fuḥūl*, El-Bāz, Mekka, Saudijska Arabija.
- Ṭaḥāwī, E. Dž. (1302 H). *Šerḥu me‘ānī-l-āthar*, dva toma, Indija.
- Tirmidī, M. (bez godine izdanja). *El-Džāmi‘ eṣ-ṣaḥīḥ*, Dāru-l-kutub el-‘ilmijje, Bejrut, Libanon.
- Ebū Zahre, M. (bez godine izdanja). *Uṣūlu-l-fiqh*, Maṭba‘atu-l-Muḥajmir, Kairo.

THE PRONOUNCED (LITERAL) MEANING OF THE LEGISLATIVE TEXT (*AL-MANṬŪQ*) IN SHAFII SCHOOL OF LAW

Šukrija Ramić, PhD

Abstract

This paper explores the theoretical interpretations of the pronounced meaning of the legislative text (*al-manṭūq*) in the Shafii school of law and the consequences of such an interpretation for the rules that the Shafiis came to through their legal reasoning (*ijtihād*). At the beginning of the work, the discipline of linguistics is explained in the context of the Methodology of Islamic Law (*Uṣūlu-l-fiqh*) as well as its significance for *ijtihād*, followed by the difference between the Ḥanafis and the Shafiis in the classification of textual allusions (*ad-dalalāt*) of legislative texts, and the linguistic and terminological definition of the concept of *al-manṭūq* in the Shafii school of law.

Also, the classification of *al-manṭūq* in the Shafii school of law is presented. Providing examples, the author clarifies the significance of *al-manṭūq* in the Shafii school of law and the way in which the Shafiis used *al-manṭūq* in their argumentation in support of legal rules.

Furthermore, the author presents the classification of *al-manṭūq* and the restriction of its meaning with respect to the *mafhūm al-muwāfēqa* and *mafhūm al-muhālefe*. Finally, the value of *al-manṭūq* and its legal status as well as the indications in Shariah are clarified.

Keywords: legislative text, the Qur'ān, Sunnah, *al-manṭūq*, pronounced meaning of a legislative text, methodology of Islamic law

أ.د. شكري راميتش، كلية التربية الإسلامية، جامعة زينيتسا

دلالة المنطوق للنص التشريعي في المذهب الشافعي

الملخص

يدرس هذا البحث دلالة المنطوق للنص التشريعي من خلال التفسيرات النظرية لعلماء المذهب الشافعي والنتائج المترتبة على الأحكام التي توصل إليها علماء الشافعية في اجتهاداتهم. في بداية البحث، تم البيان عن دور علم النحو في أصول الفقه وأهميته في الاجتهاد، ثم الفرق بين الأحناف والشافعية فيما يتعلق بتقسيم الدلالات النصية للنصوص التشريعية، ثم يقدم التعريف اللغوي والاصطلاحي لمفهوم المنطوق عند الشافعية. وكذلك تم عرض تقسيم المنطوق من قبل الشافعية. ومن خلال الشواهد والأمثلة يوضح المنطوق وأهميته في المذهب الشافعي وكيفية استخدام الشافعية للمنطوق في استدلال الأحكام الشرعية. علاوة على ذلك، تم توضيح تقسيم المنطوق وتحديد معناه بمفهوم الموافقة ومفهوم المخالفة. وأخيراً، يتم توضيح قيمة الإشارة الدلالية للمنطوق والحكم الشرعي لتلك الإشارة في الشريعة.

الكلمات الأساسية: النص التشريعي، القرآن، السنة، المنطوق، دلالة المنطوق للنص التشريعي، أصول الفقه